

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд за придобиване на научна и образователна степен „доктор”, професионално направление 2.2 История и археология на ПЕТЪР ЗАХАРИЕВ ДОБРЕВ
на тема: „Чифликчиите Холевич в Османската империя, България и Румъния (XIX-XX век)“
от проф. д-р ВЕСЕЛИН КОСТОВ ЯНЧЕВ

Петър Добрев е възпитаник на Първа езикова гимназия във Варна и на Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. По-нататъшното му професионално развитие е свързано с Историческия факултет на Университета, където той придобива магистърска степен по история, спечелва докторантура и асистентско място в катедра „История на Византия и балканските народи“.

Подготвеният за защита дисертационен труд е посветен на известната, но останала извън сериозното внимание на историографията, българска фамилия Холевич и представлява надграждане на магистърската теза на автора. Самото заглавие е свидетелство и заявка за изследване, обхващащо дълъг исторически период – от началото на XIX до средата на XX в., и широк географски ареал с център североизточните българските земи, но в границите на една империя и две национални държави. Решаването на тази амбициозна задача става възможно благодарение на уникален шанс – да се използва необработеният архив на фамилията, който П. Добрев за първи път въвежда в научно обръщение. Веднага трябва да се отбележи, че това е направено с професионална вещина, следствие от добра езикова и обща историческа подготовка. Авторът допълва и свързва сведенията от родовия архив с вече публикувани извори и документи, издирва нови такива в Централния държавен архив, в Българския исторически архив при Национална библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ и Държавния архив във Варна,

използва и периодични издания от епохата. Целият документален масив е съпоставен и осмислен чрез постиженията, пропуските и грешките на българската и чуждата историография, като са използвани над 250 заглавия.

В своята работа авторът си поставя три основни цели. Едната е да се проследи живота на фамилията Холевич от епохата на предтанзимата в Османската империя до края на Втората световна война. Цел, сама по себе се твърде сложна, защото тази микроистория е елемент от макроисторията на Османската империя, на Княжество и Царство България, както и на Кралство Румъния. В този контекст фамилният разказ, особено когато става дума за обществено и политически значими фигури, не може да бъде затворен и ограничен на регионално ниво, а трябва да се впише в общите политически процеси на развитие и промени в трите държави. Другата поставена цел е да бъде представена стопанската активност на фамилията, нейното основно занятие - чифликчийството и неговата еволюция. Третата цел е да бъдат проследени мрежите, които се създават в резултат от стопанската и политическата активност на този род и начините на тяхното функциониране в различните държави и в различните епохи.

С оглед на темата и поставените цели, Петър Добрев съвсем логично изгражда работата си на хронологическия принцип, обособявайки отделни проблематични звена.

Много логично и убедително разказът започва с политическите и стопански промени в Османската империя, които създават нов, значително по-благоприятен климат за развитието на стопанството и търговията по българските земи. Посочени са и предимствата на малкия градец Котел, които го превръщат в инкубатор на личности и идеи, наложили се като водещи в стопанското, културното и политическото пробуждане на българската нация. От този климат се възползва и патриархът на рода Хаджи

Жечо, който заедно със синовете си прави първите стъпки по пътя на стопанския и социален възход – от овцевъдство и търговия, през откупуване на данъци до основаване на чифлици в Добруджа. Докторантът демонстрира добра историографска осведоменост относно дискусиата за характера на чифлишките стопанства в Османската империя и на основата на емпиричния опит представя и защитава своя теза, че те, с всичките им особености, са капиталистически предприятия от самата си поява.

Отделна глава е посветена на трансформацията на натрупания от фамилията Холевич стопански и мрежови ресурс от османския период в новосъздадената българска държава. Тази трансформация започва с летящ политически старт – двама от братята са депутати в Учредителното събрание в Търново, преминава през увеличаване на размера на притежаваната земя и трайното ангажиране с чифлиците и зърнопроизводството. Прави впечатление точното описание на процеса на преразпределение на поземлената собственост в резултат от Руско-турската война и стопанските промени и проблеми в Княжеството от края на XIX и началото на XX в. Детайлното познаване на „случая Холевич“ дава възможност на докторанта да направи изводи и заключения, които не съвпадат с вижданията на сериозни познавачи на следосманското развитие на българския и на останалите балканските народи. Той последователно защитава тезата за българските чифликчии като „решаващото малцинство“ на капиталистическия преход. Много интересни са и представените доказателства за „ползата“ от национална държава, създаваща условия за финансов просперитет, модернизация на едрите земеделски стопанства в Добруджа и обвързаността им със западните търговски и производителни средища. Характерът на запазената документация кара автора да се концентрира върху един от четиримата братя – Васил Холевич, и да

представи детайлно както вътрешносемейните и роднински отношения, така и неговата политическа кариера на регионално и централно ниво. Прави впечатление, че не са използвани стенографските дневници на Народното събрание, източник, достъпен и благодатен за политическите възгледи и позиции на В. Холевич, та дори за партийната му принадлежност. В детайли са разкрити и мрежовите „котленски“ връзки на фамилията както в политически, така и в стопански план. Особен интерес представляват твърденията на автора за ролята на едрите земевладелци в създаването на земеделско движение и селските бунтове от 1900 г. За техния характер би било добре да се вземат под внимание и някои по-нови публикации от 2006 и 2007 г.

Драмата на България и Южна Добруджа след Втората Балканска и Първата световна война са експонирани по един забележителен начин чрез съдбата на семейство Холевич. От парадоксалното служене на сина Захари в две армии – румънската и българската, през стопанските проблеми на чифлиците във военните години, до унижителното положение на чужда периферия в границите на една доволна и безцеремонна страна победителка. Не дотам парадоксално е, че „наследството“ – материално и морално, от предишните две епохи, се превръща в котва, която спасява фамилията и в новите условия. Макар че Хаджи Васил Холевич е сенатор и депутат и в румънския парламент, фамилията му понася, заедно с останалите български собственици, конфискацията на земя. Без патетичност и назидателност, П. Добрев предава сложните взаимовръзки на лоялност, интереси и идентичност, които фамилията е принудена да следва, за да оцелее, да развие чифлика в условията на чужда държавна власт и да създаде нови политически и стопански мрежи. И в тази част не липсва един полемичен и този път прогностичен текст за съдбата на фамилията при условие, че би останала в

границите на България. За целта са приведени интересни сравнения и доказателства.

Дисертационният труд е написан на висок научен стил, но с умелото вмъкване на художествени текстове и спомени, които му придават живост и лекота. Приложените схеми и таблици са премислени и детайлни, като значително допълват и разясняват самото изложение. Направените изводи и заключение са логични и обосновани.

Приложеният автореферат отговаря на изискванията, а посочените от автора научни приноси са обективни. Участието му в 17 научни конференции, както и публикуваните вече статии и доклади в научни списания и сборници, значително превишаващи изисквания минимум, са още едно доказателство за неговите сериозни научни способности и възможности.

Историографската осведоменост, способността да се обработва и синтезира значителен по обем фактологически материал и то в дълъг исторически период, да се конструира многопластов разказ, както и да се формулират и отстояват собствени тези, ми дават основание да заключа, че предложеният от Петър Добрев труд напълно отговаря на критериите и изискванията за присъждане на научната и образователна степен „доктор“.

София, 15 октомври 2019 г.

проф. д-р Веселин Янчев